

Rondom de jaarwisseling

In de Bijbeltijd

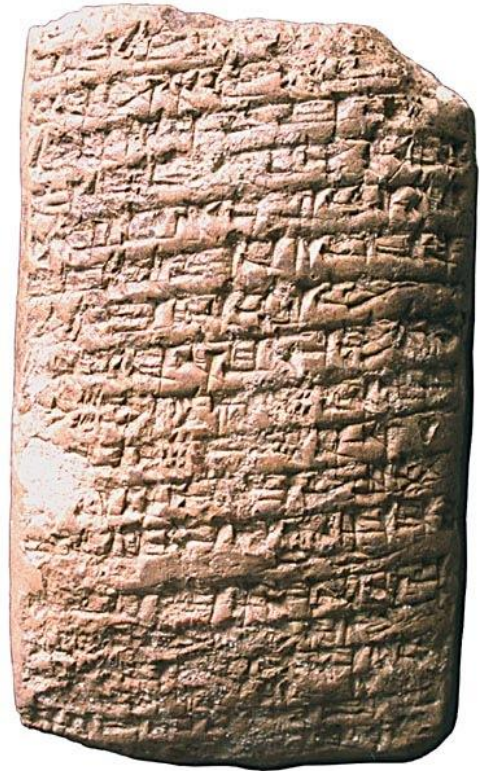
In Exodus 23:16 is er sprake van het gebod op het eind van het jaar (in de herfst) voor de Eeuwige te verschijnen om hem dank te zeggen voor de oogst van het afgelopen jaar. Een nieuwjaarsfeest kende men nog niet. Zo'n feest is wellicht opgekomen met het koningschap en verdwenen met de val van de monarchie. Het werd mogelijk voor Pascha in de lente (vergelijk Leviticus 23:5 en Deuteronomium 16:1) gevierd. Het moet een eigen inhoud hebben gehad, onderscheiden van de nieuwjaarsfeesten in landen van de omliggende volken met hun natuurgodsdiensten. Naar alle waarschijnlijkheid is het een aan een seizoen verbonden feest geweest, waarop men God, de Eeuwige, prees als schepper en de koning als zijn plaatsvervanger. Sommige geleerden gaan ervan uit dat er op het nieuwjaarsfeest een cultische handeling plaats vond die de vernieuwing van het leven symboliseerde: de koning zou de universele vernieuwing van het leven voltrekken en in het heilige huwelijk leven en vruchtbaarheid voor de jaarlijks beginnende nieuwe tijd bewerken. Zo zou ook in het oude Israël de koning als levenschenkende heilbrenger in het nieuwjaarsfeest zijn opgetreden.

Tijdens de Babylonische ballingschap (586-539 voor Christus) stelde de profeet Ezechiël zich nieuwjaarsdag en tempelreiniging in maart-april voor als een verzoendag, de ene dag in het jaar dat de hogepriester de allerheiligste plaats in de tempel te Jeruzalem betrad. Het jodendom na de ballingschap behield desondanks de 'dag van het bazuingschal' (de dag voor de grote verzoendag en het loofhuttenfeest) voor als cultische nieuwjaarsdag. Dit blijkt vooral hieruit dat de wijding van de tempel (2 Kronieken 5:3, 13; Ezra 3:6) en de vernieuwing van het verbond van God met Israël (Nehemia 8:2) op die dag gevierd werd.

Vaststelling van de nieuwjaarsdag

In Rome werd in 153 voor Christus het begin van burgerlijk het jaar op 1 januari gezet. Deze dag gold niet als feestdag, maar had alleen een administratieve functie. Het was de dag waarop de nieuwe senaat (volksvertegenwoordiging, raad van ouderen die de koning adviseerde) werd geïnstalleerd. Er ging wel een feest aan vooraf: het midwinterfeest. Dit vond plaats tijdens de laatste 12 of 13 dagen van december.

In de oude Romeinse kalender begon het jaar op 1 Martius (maart).¹ Dit is nog steeds merkbaar aan de namen van de maanden september (*septem* = zeven), oktober (*octo* = acht),

De oudst bekende kalender is de kalender voor Lagash (Larsa?) van de Babyloniërs (MS 4151) uit 2000-1600 voor Christus. Deze was zonder twijfel een inspiratiebron voor veel andere kalenders in de Oudheid. De maanden hadden afwisselend 29 en 30 dagen, en er waren 12 maanden in een jaar (= 354 dagen). Een nieuwe maand begon ongeveer twee dagen na Nieuwe Maan als in de avondschemering de smalle maansikkel opnieuw zichtbaar werd. Na drie jaar gaf dat een verschuiving van bijna 34 dagen ten opzichte van de seizoensverschijnselen. De heersende vorst besliste zo nodig tot invoeging van een extra maand. Deze invoeging gebeurde niet altijd even doordacht, ondanks alle beschikbare kennis. De Babyloniërs kenden een week van zeven dagen en deelden hun dag in 24 gelijke delen in.

¹ In het begin had het oude Rome een kalender van tien maanden. Januari en februari bestonden nog niet. Maart was genoemd naar de oorlogsgod Mars. De naam april komt van het Latijnse *aperire* = openen. De aarde opent zich dan om te zaaien. Mei is genoemd naar de godin Maia, later de moeder van Mercurius, de god van de handel, genoemd. Juni was gewijd aan de godin Juno, de vrouw van de god Jupiter. De rest van de maanden was gewoon genummerd: quintilus (vijfde), sextiles (zesde), september (zevende), oktober (achtste), november (negende) en december (tiende). Quintilus werd later juli genoemd ter ere van Julius Ceasar en sextiles augustus, ter ere van keizer Augustus. Ter volledigheid: Juli was gewijd aan de god Jupiter, augustus

A K IAN F	H K FEB N	D K MAR N	C K APR F	A K MAI F	H K IVN N	F K IVL N	E K AVG F	D K SEP F	B K OCT N	A K NOV F	G K DEC N
BF	AN	EF	DF	BF	AF	GN	FF	EF	CF	BF	HN
CC	BN	FC	EC	CC	BC	HN	GC	FC	DC	CC	AN
DC	CN	GC	FC	DC	CC	AN	HC	GC	EC	DC	BC
ENON F	DNON N	HC	GNON N	EC	DNON N	BPOPLI N	ANON F	HNON F	FC	ENON F	CNON F
FF	EN	AC	HN	FC	EN	CN	BF	AF	GC	FF	DF
GC	FN	BNON F	AN	GNON F	FN	DNON N	CC	BC	HNON F	GC	EC
HC	GN	CF	BN	HF	GN	EN	DC	CC	AF	HC	FC
AGON N	HN	DC	CN	LEM N	VEST N	FN	EC	DC	BC	AC	GC
BC	AN	EC	DN	AN	AN	GC	FC	EC	CC	BC	HC
CCAR N	BN	FC	EN	CLEM N	BMATR N	HC	GC	FC	D MEDI N	CC	AGON N
DC	CN	GC	FN	DC	CN	AC	HC	GC F	EC	DC	BEN
EIDVS N	DIIDVS N	HEN	GIDVS N	ELEM N	DIIDVS N	BC	AIIDVS N	HIDVS N	F FONT N	EIDVS N	CIDVS N
FEN	EN	AEVIR N	HN	FC	EN	CC	BF	AF	GEN	FF	DF
G CAR N	F LVPER N	BIDVS N	A FORDI N	GIDVS N	FQST D F	DIIDVS N	CC	BC F	HIDVS N	GC	ECONS N
HC	GEN	CF	BN	HF	GC	EC	DC	CC	AF	HC	FC
AC	HQVIR N	D LIBER N	CN	AC	HC	FF	E PORT N	DC	BC	AC	GSATVR N
BC	AC	EC	DN	BC	AC	GC	FC	EC	CC	CC	HC
CC	BC	FQVIN N	ECERIA N	CC	BC	HC	IVLCAR N	GVINAL	FC	D ARMI N	ACOPA N
DC	CC	GC	FN	DC	CC	AC	HC	GC	EC	DC	BC
EC	DFERA F	HC	G PARIL N	E AGON N	DC	BLVCAR N	A CONS N	HC	FC	EC	C DIVAL N
FC	EC	ANF	HN	FN F	EC	CC	BEN	AC	GC	FC	DC
GC	F TERM N	B TVBIL N	A VINAL F	B TVBIL N	FC	DNEPT N	C VOLK N	BC	HC	GC	E LARE N
HC	G REGIF N	C QR CFF	BC	HQR CFF	GC	EC	DC	CC	AC	HC	FC
AC	HC	DC	CROBIGN N	AC	HC	FV R N	E OPIC N	DC	BC	AC	GC
BC	AEN	EC	DC	BC	AC	GN	FC	EC	CC	BC	HC
CC	BEQVIR N	FC	EC	CC	BC	HC	GVOLT N	FC	DC	CC	AC
DC	CC	GC	FC	DC	CC	AC	HC	GC	EC	DC	BC
EC		HC	GC	EC	DC	BC	AC	HC	FC	CC	CC
FC		AC	HC	FC	EC	CC	BC	AC	GC	FC	DC
GC		BC		GC		DC	CC		HC		EC
XXXI	XXIIX	XXXI	XXX	XXXI	XXX	XXXI	XXXI	XXX	XXXI	XXX	XXXI

Een van de vele Romeinse kalenders die gevonden zijn. De dagen werden met A, B, C tot en met H aangeduid. De week kende dus 8 dagen. De rode A markeert de markt dag. K = Kalends, de eerste dag van de maand. Non = Nones, viel op de vijfde of de zevende van de maand. Idys = Idus, volle maan, viel op de dertiende of vijftiende van de maand. N = Dies fasti. Op deze dag mocht je stemmen en wettelijke zaken afhandelen. NP = Dies Nefasti. Op deze dag mocht je niet stemmen en geen wettelijke zaken afhandelen. F = Feriae, officiële feestdag. EN = Endotercisus, dagen waarop de morgen en de middag verschillende functies hadden. C = heeft geen speciale betekenis. Op de kalender staan ook afkortingen van de grootste religieuze feesten.

november (*novem* = negen) en december (*decem* = tien). In 45 voor Christus voerde Julius Caesar (100-44) de juliaanse kalender in. De maanden van de oude kalender werden behouden, maar hun duur werd aangepast en bovendien begon het jaar voortaan op 1 januari.

In de eerste eeuwen vierden de Romeinen de eerste dag van het jaar uitgelaten. Het profane (de saturnalia, het feest van de zonnwende)² won het glansrijk van het religieuze element (de cultus van de god Janus naar wie de maand januari genoemd is). Door de Romeinse legers verbreidde het nieuwjaarsfeest zich zowel in Afrika als in de Germaanse landen (waar het in de midwinterviering werd opgenomen). Kerkelijke gezagsdragers uit de eerste eeuwen waarschuwden voor de saturnalia. Ze verboden de dansen bij de feesten en bepaalden dat de heidense misbruiken door vasten moesten worden uitgeboet. In de vierde eeuw, nadat het christendom als officieel aanvaarde religie zijn intrede had gedaan, werd de *Kalendae³ Januariae* ingesteld: een vijfdaags feest om de geboorte van Jezus op 6 januari in te luiden. Nog in dezelfde eeuw ging de kerk ertoe over de geboorte van Jezus op 25 december te plaatsen, op de dag dat de dagen weer langer worden, want met Jezus kwam het 'Licht in de wereld.' Praktisch was dat kerstfeest daarmee samenviel met het Romeinse lichtfeest van de saturnalia, waardoor de heidenen die christen werden toch gewoon door konden feesten. In 480 werd het kerkelijk jaar vastgesteld. Het begon met de eerste zondag van advent.

aan de god Ceres, september aan de god Vulcanus, oktober aan de god Mars, november aan de godin Diana en december aan de godin Vesta.

De Etrusken voerden januari en februari in en wilden het jaar eigenlijk laten beginnen met januari. Dit gebeurde pas honderd jaar later. Januari werd genoemd naar de tweekoppige god Janus, februari was genoemd naar de god Februus. In deze maand werden de *februalia* gehouden, waarbij aan de Manes, de geesten van de overleden voorouders offers werden gebracht.

² Elk jaar vierden de Romeinen in het midden van de winter saturnalia. Dit feest werd ter ere van de god Saturnus gehouden en duurde zeven dagen. Saturnus was de god van de tijd en zijn wapen was de zeis. Saturnus was ook de god van de landbouw.

³ Eerste dag van de maand.

Don Luis de Zúñiga y Requesens

Gedurende de gehele Middeleeuwen bleef de nieuwjaarsdag van het burgerlijk jaar afhankelijk van regionale gebruiken, waarbij op één plaats vaak twee of meer data tegelijkertijd als nieuwjaarsdag golden. In de vijftiende en zestiende eeuw gingen de meeste staten in Europa er toe over het nieuwe jaar op de eerste januari te vieren, maar de verwarring bleef nog lang doorwerken. Zo veranderde tussen 1660 en 1669 de Britse ambtenaar Samuel Pepys (1633-1703) in zijn beroemd geworden dagboeken op 25 maart het jaartal; tegelijk zette hij 'New Year' bij de eerste januari. Don Luis de Zúñiga y Requesens (1528-1576), Spaans legeraanvoerder en landvoogd van de Nederlanden ten tijde van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648), besloot in 1575 dat het nieuwe jaar officieel op 1 januari begon. Hiermee viel nieuwjaarsdag nog steeds niet op de huidige datum, want de kalenderhervorming van paus Gregorius XIII (1502-1585) in 1582, die het hele jaar tien dagen naar voren haalde, werd in

Nederland slechts aarzelend overgenomen, omdat calvinisten niet graag van een paus wilden leren hoe zij een kalender moesten inrichten. Als laatste provincie ging in 1701 Drenthe overstag en sindsdien bestaat er pas een landelijk Oud en Nieuw.

Voor zover 1 januari als nieuwjaarsdag gevierd werd, ontstonden op deze datum gebruiken die vergelijkbaar zijn met die van andere dagen in de voor-christelijke midwintertijd. Het feest begon, zoals alle Germaanse en Keltische feesten, op de vooravond. Naar de heilige aan wie deze dag was gewijd, (paus Silvester I, gestorven in 335), werd vroeger ook wel van Silvesteravond gesproken. Toen de heiligenverering tijdens de Reformatie werd afgeschaft, ontstond de gewoonte van oudejaarsavond te spreken. Het knallen van vuurwerk bij het begin van het nieuwe jaar en allerlei gebruiken om de gevestigde orde op haar kop te zetten, werden overgenomen van het Germaanse zonnewendefeest, het joelfeest. Volgens de overlevering werd er lawaai gemaakt om boze geesten te verjagen en werden offergaven gebracht om deze geesten gunstig te stemmen. De kerk zou zich hiertegen verzet hebben en juist daarom vlak ernaast het feest van de geboorte van Christus (25 december) en het feest van de drie koningen (6 januari) hebben geplaatst, zodat de heidense feestvreugde met nieuw jaar als het ware naar die kerkelijke feestdagen zou worden toegezogen. In de zesde eeuw werd zelfs rond nieuw jaar een driedaagse vasten uitgeschreven. Toen dat zonder resultaat bleef, riep de kerk 1 januari uit tot bid- en boetedag om de besnijdenis van Jezus (8 dagen na de geboorte) te vieren.

Keizer Constantijn de Grote (circa 280-337)(rechts) geeft macht aan paus Silvester (links).

Oudejaarsavond in de protestantse kerk

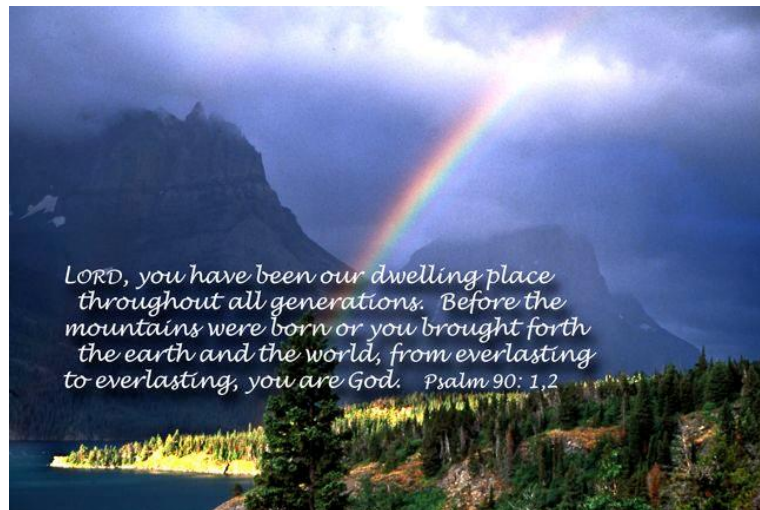
In het kerkelijk jaar heeft de oudejaarsavond geen plaats. Een kerkelijke oudejaarsviering is er pas sinds 1817. In juli van dat jaar sprak de Algemeene Christelijke Synode der Hervormde Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden de wens uit dat voortaan het oudejaar 'met een plegtig dankuur' in de godshuizen zou worden afgesloten. De synode deed die oproep in het kader van een algemene aansporing tot 'verbetering van den openbaren godsdienst'. Volgens de synode besluit 31 december

'telkens een aanmerkelijk tijdperk van het menselijk leven.' Daarom is juist die dag 'bijzonder geschikt om ons te stemmen tot ernstig nadenken op ons zelve, en over de wegen van God met ons gehouden.'

De aanbeveling sloeg aan. Het tot dan toe heidense oudejaarsfeest werd grondig 'gekerstend'. Tot diep in de vorige eeuw was, vooral voor hervormden, de kerkdienst op oudejaarsavond de belangrijkste van het jaar - in status vergelijkbaar met nu de kerstnacht. Ook al kwam je nooit in de kerk, en ook al was je alleen in naam hervormd, op 31 december ging je wel. Je kon het jaar niet uit zonder de bede in de kerk.

In protestantse gezinnen ontstond omstreeks 1850 een huisritueel voor oudejaarsavond.

Tegen kwart voor twaalf sloeg het gezinshoofd de Bijbel open bij Psalm 90. 'Here', las hij, 'Gij zijt ons een toevlucht geweest van geslacht tot geslacht.' En als de laatste woorden hadden geklonken ('Ja, het werk onzer handen, bevestig dat') sloot hij de ogen en ging hardop voor in gebed. Als de klok twaalf sloeg en buiten het eerste vuurwerk werd afgestoken, wensten de gezinsleden elkaar en eventueel ook de burens een goed nieuw jaar en gingen naar bed. 'Biddend het jaar uit' werd het wel genoemd, en tot in de jaren zestig van de twintigste eeuw was het huisritueel in protestants Nederland wijdverbreid.

LORD, you have been our dwelling place throughout all generations. Before the mountains were born or you brought forth the earth and the world, from everlasting to everlasting, you are God. Psalm 90: 1,2

In de kerkelijke oudejaarsviering en in het huisritueel op oudejaarsavond kwam eind jaren zestig van de twintigste eeuw de klad. Oudejaarsavond is weer net zo werelds als voorheen.

Oude volksgebruiken in Nederland

Rond de jaarwisseling waren er allerlei gebruiken. Deze waren dikwijls sterk tijd- en streekgebonden. Soms kwamen de gebruiken voort uit (bij)geloof. Zo spoedde in sommige streken - zodra de klok twaalf uur sloeg - een boer zich naar de stal om naar zijn koeien te kijken. Als ze op hun rechterzij lagen, zouden ze stieren baren; als ze op hun linkerzij lagen, zouden ze kalveren baren.

In de zeventiende eeuw ging de jaarwisseling gepaard met veel drinken en luid zingen. In Amsterdam werd er druk met carbid geschoten. 'Langs de straten trokken hele troepen jongelingen rond om te schieten: schot op schot knalde uit de koffij- en wijnhuizen, en de burgers schoten uit hunne stoepen'. De meeste Amsterdammers bewaarden hiervoor zelfs een klein 'kanonnetje' op zolder.

In de achttiende eeuw kwam het 'nieuwjaarszingen' veel voor. Dit was een vorm van schooien. Armen trokken langs de huizen om 'den luiden iets af te eisen of te nemen.' Soms drongen de nieuwjaarszangers de huizen binnen en deden zich te goed aan wat daar voor

De nieuwjaarsdag, een prent uit *Vaderlandsche Kindervreugd* (Amsterdam: Van Vliet en Ten Brink, 1821). Twee mannen schudden elkaar de hand. Links wordt naar het schijnt een nieuwjaarsbrief verkocht en rechts laat een jongen zijn zelfgelezen nieuwjaarsbrief lezen aan een vriendin.

eetbaars aanwezig was. De overheid zag zich gedwongen tegen de overlast van het nieuwjaarszingen op te treden. Geleidelijk had dit effect. In toenemende mate ging men nu met almanakken en gedrukte nieuwjaarswensen langs de deur.

In de negentiende eeuw kwamen lantaarnopstekers, askarrenmannen, doodgravers, nachtwachten, klokkenluiders, torenwachters, straatvegers, omroepers en anderen langs met een prent om een foetje te ontvangen. In het oosten en het zuiden van het land bleef het nieuwjaarszingen nog lang bestaan. In Noord-Brabant zongen kinderen als ze niets ontvingen:

*Boven aan de hemel
hangt een zak met zemel.
Iedere zemel kost een duit.
Hang den gierigen bliksem uit.*

Op het platteland bleven gebruiken langer bewaard dan in de steden. In Ootmarsum vond tot 1921 jaarlijks even na twaalf een nieuwjaarsoptocht plaats: een nachtwacht met ratel zette een lied in dat door de aanwezigen werd meegezongen. Daarna ging men zingende door de straten, een paar honderd man met de nachtwacht aan het hoofd. In Bredevoort was tot omstreeks 1920 ook zo'n volksgezang om elf, twaalf en een uur onder leiding van de klepperman:⁴

*Het oude jaar is henen,
het nieuwe jaar vangt weer aan.
Het vorige is verdwenen,
gelijk ook wij vergaan.*

In Goor was het tot de jaren zeventig van de twintigste eeuw gebruik dat vermomde kinderen met foekepotten (rommelpotten)⁵ langs de huizen trokken om geld in te zamelen met een liedje als:

*Foekepotterij, foekepotterij,
geef mien un cent, dan goa ik weer veurbij.
ik heb geen geld um brood te kopen,
deurum mot ik met de foekepotte lopen.
Foekepotterij, foekepotterij,
geef mien un cent dan goa ik weer veurbij.*

In de stad Tholen werd er op oudejaarsdag met de

Al duizenden jaren wordt de zonnewende in veel culturen op het noordelijk halfrond als feest gevierd. Het zonnewendefeest is bekend onder namen als midwinterfeest, Joel, Yule tide en Saturnalia. Tussen 20 en 22 december bereikt de zon op het noordelijk halfrond zijn laagste punt. In deze nacht schenkt - volgens de Keltische verhalen - de godin leven aan het licht en de keert de zon weer. Met Yule was het gebruikelijk om grote vuren te ontsteken om de terugkeer van het licht te vieren.

Sonnenwende, komm und ende
alles Dunkel, mach uns frei!
Wende ab den Schlaf der Satten,
wende ab den Tod der Schatten,
wende ab die Nacht der Träume,
sende Licht in alle Räume!

Karl Schüller

Brenne Fackel! Leuchte Flamme!
Geh von Hand zu Hand.
Trag den Glauben, trag die Treue
weiter durch das Land.
Vater, gib dem Sohn sie weiter,
Mutter deiner Maid!
Daß der Glauben und die Treue
leuchten durch die Zeit!

Johann Wolfgang von Goethe

⁴ Een klepperman is een nachtwacht, die in vroeger tijden met klep (=ratel) de ronde deed en daarbij riep hoe laat het was. Ook fungeerde hij in veel plaatsen als brandwacht en dorpsomroeper. Met het klepperapparaat maakte hij een luid en indringend geluid bij brand.

⁵ Een rommelpot of foekepot is een oud volksmuziekinstrument dat gebruikt werd in de Nederlanden. Het instrument bestaat uit een aardewerken pot met een vlies erover gespannen. Een rommelpot wordt geclassificeerd als membranofoon. Door het midden van het vlies wordt een stokje gestoken en vast bevestigd. Dit stokje is bestreken met hars. Het stokje wordt in de hand genomen en met een wrijvende beweging in trilling gebracht. In zekere zin is een rommelpot dus ook een strijkinstrument. De trilling wordt overgedragen op het vlies. De pot dient als klankkast en versterkt het geluid. Het resultaat is niet erg welluidend: een soort frroep geluid, dat als een astmatische hijg beschreven kan worden. Dit geluid wordt in Nederland gebruikt als ritmische begeleiding bij solozang. Het 'foek' in de naam 'foekepot' is waarschijnlijk ontstaan als onomatopee op basis van deze klank. 'Rommel' is waarschijnlijk door volksetymologie ontstaan uit het Brabantse 'romme' (melk). In de 'rommepot' werd melk tot boter gekarnd.

rommelpot langs de deur gegaan. Meestal werden daarbij drie liedjes gezongen. Ze zongen bijvoorbeeld:

*Klein zieltje, klein zieltje zat achter de trap.
Klein zieltje, klein zieltje die lustte geen pap.
En als ze geen pap lust, dan eet ze maar brie,
en als ze geen brie lust, dan eet ze maar nie.
En de zon en de maan en de sterren zijn klaar.
Ik wens U veel zegen in het nieuwe jaar.*

of:

*Dag lieve mensen, di zien me wee.
Mie ons orkestje, 't is lang ulee!
Toet volgend jaer, wee op ouwe jaer.
We wensen noe vast een hoed nieuwjaer
Bye, bye, love, bye bye, koenckelpot,
het was wee al te zot, tot ziens en 't allerbest,
het was wee al te zot, tot ziens en 't allerbeste.*

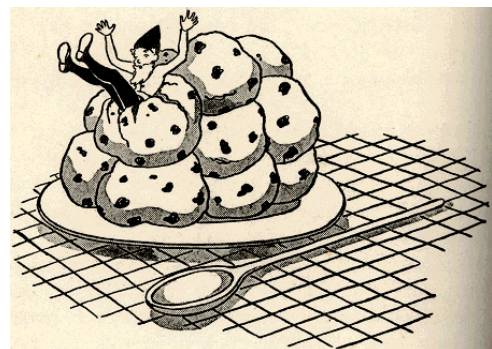
Te Budel trok op oudejaarsdag de jeugd door de straat en zong voor elk huis in de hoop enkele appels, noten of kastanjes te krijgen. Hun liedje luidde:

*Liefvrouwke, liefvrouwke,
Nieuwjaar geven!
Ge kunt verdienen 't eeuwig leven.
't Eeuwig leven is beter gewonnen
dan een vergulden draad gesponnen.
Kijk eens in uw kofferken,
daar liggen veel rode appelkens in.
Geef was, spaar wat,
een ander jaar al weer wat.
Koekerelle!*

In Drenthe, Overijssel en de Noordoostpolder en op de Waddeneilanden bestond hier en daar onder de jeugd het gebruik om op oudejaarsavond alles wat los en niet te vast zat van erven uit de buurt naar een bepaald punt te slepen, waar de eigenaars hun bezittingen zelf konden terughalen.

Halverwege de achttiende eeuw groeide onder de burgerij een hang naar een meer besloten viering. De pendules die op de schoorsteenmantel kwamen te staan, gaven inmiddels de minuten weer en het moderne idee van planning, met alle goede voornemens van dien, leidde tot bezinning. Familie, burens en vrienden bracht men eerst nog middels visitekaartjes en later middels een postkaart de beste wensen over, en verder ging de voordeur op slot.

Omstreeks 1900 was de oudejaarsavond vooral een huiselijk feest met ganzenborden⁶, drank en oliebolletjes.⁷ Om twaalf uur 's nachts klonk het geluid van kerkklokken en scheepsfluiten en werd er vuurwerk afgestoken. Men ging even naar buiten, wenste de ander een gelukkig Nieuwjaar en ging daarna weer naar binnen.

⁶ Ganzenborden was al in de vijftiende eeuw aan Zuid-Europese hoven bekend en kwam twee eeuwen later naar Nederland, waar het aanvankelijk op argwaan stuitte vanwege de bijbehorende dobbelstenen. In de negentiende eeuw was die argwaan in verband met ganzen en kleurige pionnetjes overwonnen en bracht de nieuwe speelgoedindustrie handzame spellen die voor ieder betaalbaar waren.

⁷ Over de herkomst daarvan doen diverse theorieën de ronde. Een van de theorieën is dat oliebolletjes zijn ontstaan tijdens de Spaanse belegeringen in de Tachtigjarige Oorlog: mensen hadden toen eenvoudig geen tijd om eten te bereiden en wierpen hun deeg in dezelfde kokende olie als die ze vanaf de stadsmuren over de aanstormende vijand heen gieten. Een andere theorie is dat Portugese Joden de voorganger van de oliebol, de oliekoek, hier hebben geïntroduceerd nadat ze van het Iberisch schiereiland waren verdreven. Het onderscheidende ingrediënt, de krent, is immers van mediterrane oorsprong en hun oliekoeken zijn verwant aan de Afrikaanse vetkoek.

In de jaren zestig van de twintigste eeuw kwam in Friese dorpen en buurtschappen als Tietjerk, Gorredijk en De Folgeren in Drachten een nieuw gebruik op: het plaatsen van borden met satirische teksten als 'Het komt voor mekaar met Tjepkje de V. als callgirl van het jaar' en 'S.V. stuurde de Renault in de muur, deze grap was wel wat duur'. In de wijk De Folgeren richtten mensen gezamenlijk borden op die de politiek becommentarieerden. De attributen van een oud volksgerecht en van de protestgeneratie waren hier samengebracht.

Een nieuw verschijnsel was ook de nieuwjaarsduik. Deze werd in 1960 in Zandvoort voor het eerst georganiseerd. Het voorbeeld daartoe kwam uit Canada, waar het gebruik sinds 1920 op kleine schaal bestond. Vijf jaar na Zandvoort volgde Scheveningen. Daar pakte men het festijn grootser aan. Het werd zelfs een nationaal en internationale model. Aangemoedigd door een soep- en worstfabrikant, die naast voeding ook mutsen en sjaals verstreekte, vond het nieuwjaarsduiken in Nederland al gauw op meer dan tachtig plekken plaats, zelfs in landprovincies. Vaak waren er totaal ruim dertigduizend of meer waaghalzen bij betrokken.

In de tweede helft van de twintigste eeuw vond ook de nieuwjaarsreceptie ingang. De Romeinen hielden zulke recepties al, maar tot de negentiende eeuw bleven nieuwjaarsrecepties een besloten aangelegenheid voor diplomaten en hofdignitarissen. Op een gegeven moment moet er een meer democratische variant zijn ontstaan. Zo meldde *Het Nieuws van de Dag* begin 1904 dat de Amerikaanse president Theodore Roosevelt (1858-1919) tijdens een nieuwjaarsreceptie in amper drie uur 6711 personen de hand had geschud. Gemiddeld had hij twee seconden per persoon. Het was een soort lopende bandwerk waarvoor de elite zich niet zou lenen. De nieuwjaarsrecepties zakten af tot het niveau van burgemeesters, zij het nog wel met uitsluitend notabele gasten. Na de Tweede Wereldoorlog begonnen ook het bedrijfsleven en allerlei vrijetijdsverenigingen een nieuwjaarsreceptie te houden.

Algemene ingang vond ook om tijdens de jaarwisseling vuurwerk af te steken. Indiëgangers in de regio Den Haag begonnen na de Tweede Wereldoorlog om twaalf uur chinees vuurwerk af te schieten, waarmee zij in Nederlands-Indië kennis hadden gemaakt. Al gauw vrolijkten Haagse jongeren dit gebeuren op door kerstbomen die buiten stonden op een hoop te gooien en aan te steken. De politie verscheen ten tonele en de eerste van een tot dusver ononderbroken serie 'rumoerige jaarwisselingen' begon. Het Haagse voorbeeld vond in bijna alle steden navolging. De stad ontmoette hierin als het ware het platteland, dat op zijn beurt het chinees vuurwerk adopteerde.

In de jaren zeventig ging uiteindelijk iedereen met vuurwerk in de weer. Nederland werd na China en de Verenigde Staten zelfs de derde consument van Chinees vuurwerk, al zou in Gelderland het carbidschieten weer opkomen. Met al dat vuurwerk buitenshuis kwam men erachter dat de avond ook anders ingericht kon worden. Het thuisvierende gezinnetje werd bijna een anachronisme. Steeds gebruikelijker werd het dat kinderen elkaar opzochten in cafés en discotheken of op straat, dat bevriende echtparen een vakantiebungalow huurden of een gezamenlijk avondje belegden. Menigeen houdt momenteel openhuis. En de gelukwensen tussen ouders en kinderen worden 's nachts per mobieltje of per sms uitgewisseld.

In Ierseke wordt het nieuwjaarszingen nog in ere gehouden. Om de traditie te behouden wordt er ieder jaar door Stichting STAD een Rommelpotfestival gehouden. In Yerseke wordt de foekepot ook wel koenckelpot genoemd. Kinderen van het dorp gaan op oudjaarsmorgen van deur tot deur, zingen een liedje en ontvangen daarvoor snoep of geld. Na de middag maakt de Eerste Yerseksche Koenckelpot Fanfare een rondgang door het dorp met alle kinderen in haar kielzog. De Fanfare is voor zo ver bekend de enige in zijn soort die gebruik maakt van de koenckelpot en stampviool ter begeleiding van het nieuwjaarszingen.

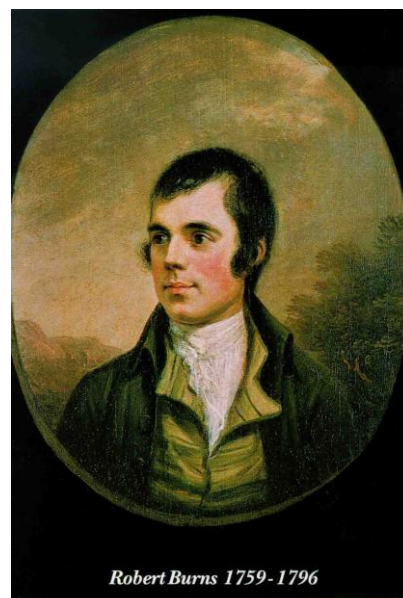
De stampviool, ook wel stampstok, of in Duitsland Teufelgeige (duivelsviool) genoemd, bestaat uit een dikke houten stok met bovenop twee bekkens, halverwege een houten trommel (bongo) met hierboven een verend trommelstokje gemonteerd en onderaan een rubberen dop.

Gebruiken in diverse landen

Spanjaarden vieren kerstfeest in familiekring. Op oudejaarsavond blijven velen tot middernacht thuis. Daarna is het feesten buiten de deur, met name voor de jongere generaties. Uit het begin van de twintigste eeuw stamt 'Las Uvas de la Suerte' ('druiven voor geluk'). Iedereen krijgt een schaalje met twaalf druiven. Op het moment dat de klok op de Puerta del Sol in Madrid twaalf uur begint te slaan, wordt er druif gehapt. Eén druif per klokslag. Dit moet geluk en voorspoed geven voor het nieuwe jaar. Het idee ontstond toen er een keer een erg omvangrijke druivenoogst was. De klok op de Puerta del Sol is op de televisie te zien. Nadat de druiven naar behoren zijn verwerkt, wordt er getoost op het nieuwe jaar met Spaanse champagne (Cava). En dan wordt er uitbundig gefeest tot de vroege ochtend.

In Griekenland is nieuwjaarsdag ook het feest van Sint Basil. Sint Basil is beroemd vanwege zijn vriendelijkheid. Griekse kinderen zetten hun schoenen bij de kachel op nieuwjaarsdag en hopen dat Sint Basil hun schoenen zal vullen met cadeaus.

In sommige dorpen in Schotland vullen mensen vaten met teer, steken die aan en laten ze door de straten rollen. Op deze manier branden ze het oude jaar op en mag het nieuwe jaar beginnen. Veel Schotten geloven dat de eerste persoon die je huis binnenkomt in het nieuwe jaar je ofwel geluk of geen geluk brengt. Het meeste geluk zal een bezoeker met donker haar brengen die ook nog iets meebrengt. Dit gebruik wordt 'first-footing' genoemd. Het nummer, 'Auld Lang Syne'⁸ van de Schotse dichter Robert Burns (1759-1796) wordt gezongen als de klok twaalf uur slaat tijdens de jaarwisseling. De zangers staan daarbij in een kring; tijdens het eerste couplet houden zij elkaars hand vast, bij het tweede worden de armen in elkaar gehaakt en bij het derde beweegt de kring zich achtereenvolgens naar binnen en naar buiten. Dit gebruik komt in veel landen over de hele wereld voor. Tijdens de jaarwisseling worden er veel feesten gegeven die tot laat in de nacht duren. Het is een gebruik geworden dat iedereen een groet uitbrengt om twaalf uur middernacht en dat de eerste minuten van het nieuwe jaar worden doorgebracht met familie en/of vrienden. Mensen dansen, zingen en brengen een toast uit op het nieuwe jaar.

Robert Burns 1759-1796

Na deze viering is het tijd om voornemens te maken voor het nieuwe jaar. Dit is een lijst over hoe men wil gaan leven in het komende jaar. Vroeger was het bekendste voornemen: 'het teruggeven van geleende goederen' en dan met name die goederen die met de landbouw te maken hadden.

In Hongarije heet de oudejaarsavond silvesteravond. Meestal wordt het feest met vrienden gevierd en gaat men dansen. Dit kan thuis zijn, maar er worden ook diner dansants georganiseerd. Iedereen dirkt zich op, koopt champagne en gaat naar een feestlocatie. Om middernacht wordt de

⁸ De titel kan vertaald worden met 'lang geleden' of 'vervlogen tijden'. Burns schreef naar eigen zeggen de tekst op uit de mond van een Schotse man en bewerkte het op de manier van oude Schotse balladen.

televisie aangezet om naar het volkslied te luisteren en ook mee te zingen. Ieder jaar is dat weer een heel plechtig moment. Vervolgens proost men met champagne en volgen de nieuwjaarswensen. Daarna rent iedereen de straat op en trekt naar het stadscentrum. Er worden rotjes gegooid en er is beperkt vuurwerk. Men zoent iedereen die men tegenkomt. Men drinkt uit elke fles champagne die wordt aangeboden.

In Frankrijk is, in tegenstelling tot kerst, oud/nieuw een vriendenfeest. Blijft iedereen met kerst in z'n familie, oudejaarsavond wordt met grote groepen tegelijk gevierd. Er wordt daarbij uitgebreid gegeten.

In Italië viert men de jaarwisseling in huiselijke kring, op straat en ook samen in een dorpshuis, hotel of discotheek. In steden komen de Italianen bij elkaar op de grote, centrale pleinen. Het is de gewoonte wakker te blijven om de eerste zonsopkomst van het nieuwe jaar mee te maken. In Napoli kende men de traditie van Lo Sciuscio. Een groepje zangers trok al zingend van huis tot huis. De liedjes en muziek waren bedoeld om geluk te brengen in het nieuwe jaar. De deur niet open doen betekende een jaar ongeluk. De traditie is zo goed als uitgestorven. Alleen in kleine dorpjes wordt deze soms nog in ere gehouden.

In België wordt oudejaarsavond meestal gevierd met familie of vrienden. Daarbij wordt er een uitgebreid maal geserveerd, dat eindigt met koffie in de kleine uurtjes. Rond middernacht wordt meestal luidop meegeteld en om middernacht staat iedereen op om elkaar drie kussen te geven en een gelukkig nieuw jaar te wensen. Vaak worden dan ook de goede voornemens uitgesproken. Meestal gaat iedereen dan naar buiten om vuurwerk af te vuren of te bekijken. Het is de gewoonte dat kinderen op 1

januari een nieuwjaarsbrief met nieuwjaarswensen voorlezen aan de ouders en aan de doopmeter en dooppeter. Meestal zijn doopmeter en dooppeter nabije familieleden. Het voorlezen gebeurt dikwijls in aanwezigheid van grootouders en ooms en tantes, meestal enkele minuten na middernacht. Zolang het kind nog niet naar school gaat, schrijven de ouders de nieuwjaarsbrief en oefenen deze met het kind. Vanaf het zesde jaar gebeurt de voorbereiding en het schrijven van de nieuwjaarsbrieven op school. Als het kind in familiekring de nieuwjaarsbrief heeft vorgelezen, krijgt het speelgoed of een nuttig geschenk. Als het kind de overstap van de basisschool naar secundair onderwijs gemaakt heeft, houdt de traditie van het voorlezen op. Soms krijgt de jongere op nieuwjaarsdag nog wat geld toegestopt door de doopmeter of dooppeter tot hij of zij meerderjarig is of huwt.

In Nederland is het traditie om oudejaarsavond met familie en vrienden te vieren, waarbij oliebollen en/of appelflappen worden gegeten. Veel mensen kijken naar een oudejaarsconference op de televisie. Om twaalf uur toosten ze met champagne op het nieuwe jaar en steken ze vuurwerk af. Traditioneel voor veel zwimmers is de nieuwjaarsduik aan de kusten van Nederland. Veel mensen zien de periode van kerst tot Driekoningen (de heidense twaalf nachten) nog als feestelijke periode. In deze periode vallen (verplichte) snipperdagen en schoolvakanties, en veel bedrijven zijn gesloten. Veel mensen laten de kerstboom tot na Driekoningen staan. De tradities van onze heidense voorouders hebben dus nog steeds invloed.

Jan Steen (1625-1679), *Bakker Oostwaard*

We zien de Leidse bakker Arent Oostwaard en zijn vrouw Catharina Keyzerswaert met allerlei verschillende soorten vers gebakken brood (broodjes, krakelingen, kadetten, duivekater). In de deur van de bakkerij blaast een jongetje, waarschijnlijk hun zoontje Thaddeus, op een hoorn. Boven de deur groeien wijnranken. De duivekater of deuvekater staat naast de bakker schuin tegen de muur.

Het hele jaar door bakten bakkers verschillende soorten brood die hoorden bij de verschillende seizoens- en heiligenfeesten. Ook nu kennen we nog speciaal brood en gebak, zoals het paasbrood, speculaas en oliebolletjes. Maar vroeger kon er bijna elke maand wel iets bijzonders op tafel komen.

Duivekater werd gegeten in de Midwintertijd. De naam duivekater zou een verbastering zijn van 'duivelskater'. Katten werden in de Germaanse tijd geassocieerd met het kwaad. De duivekater is een oud-Hollands brood dat oorspronkelijk slechts werd gebakken van Sint Nicolaas tot Drie Koningen.

De naam duivekater stamt zeer waarschijnlijk af van een restant dialect van het oud-Germaans, namelijk *deuvels kakor* = duivelskoek. Duivekaters werden op oudejaarsavond gegeten, met sinterklaas, kerst, Driekoningen en Pasen, met name in Holland. De (niet erg waarschijnlijke) theorie is dat we in die benaming een overblijfsel moeten zien van een heidens kattenoffer omwille van de vruchtbaarheid en dat de vorm, die lijkt op een scheenbeen, teruggaat op een scheenbeenoffer.

Krakelingen werden gegeten met Allerzielen. Waarschijnlijk is het een overblijfsel van de offergaven die de Germanen meegaven aan de doden. Deze armbanden en halsbanden werden later nagebootst in deeg. Het is daarom begrijpelijk dat men dit gebak juist met Allerzielen, de dag waarop men de doden gedenkt, eet. Ook werden in vroeger tijden krakelingen uitgedeeld bij begravenissen.

Driekoningenbrood werd, zoals de naam al doet vermoeden, op de avond voorafgaand aan Driekoningen (6 januari) gegeten. Op deze dag herdacht men de komst van de drie koningen (de 'wijzen uit het Oosten') bij de stal in Bethlehem waar Jezus geboren was. Het driekoningenbrood werd verdeeld onder de leden van het gezin en degene die een boon of amandel in zijn stuk brood aantroef, was koning. Deze koning kreeg een kroon van goudkleurig karton op zijn hoofd en had het thuis een dag voor het zeggen.

Nieuwjaarsgebak zoals oliebolletjes en appelflappen waren oorspronkelijk misschien bedoeld als nieuwjaarsgaven aan bijvoorbeeld dienstboden of postboden.

Liederen voor oudejaarsavond

11

De herdertjes waren zoo moede,
Ze lagen zoo ver in 't veld,
Met schaapkens, die ze hoedden;
't Was om te verdienen hun geld.
Ze hoorden de engeltjes zingen,
Het licht scheen om hun zoo klaar,
Te Bethlehem, daar ze gingen.
Gelukkig Nieuwejaar!"

Nu ik in de laatste dagen . . .

Nu ik in de laatste dagen
Van het stervend oude jaar,
Op een zorgenvol verleden,
En in donk're toekomst staar,
Nu ik denk aan droeve uren,
Aan zoo menig stille traan,
Aan de pijn, die 'k moest verduren,
En den strijd, dien 'k moest doorstaan . . .

Na een jaar, dat op de schouders,
Vele wonden heeft gedrukt.
En de last, die werd gedragen,
't Lichaam heeft vaneen gerukt
Nu het oude werd geleden,
Maar het nieuwe lijden wacht,
Nu de strijd, die werd gestreden
Toch geen overwinning bracht . . .

Nu het doode jaar begraven,
Slechts herinneringen laat,
En het nieuwe in de verte,
Bevende te wachten staat.
Nu er aan den draad der tijden,
Weer een streng wordt toegevoegd,
En de menschheid in haar lijden,
Weer een jaar lang verder zwoegt . . .

Nu, nu klinkt des Heeren roepstem,
En ons allen geldt die beë:
„Komt tot Mij, gij zwaar belaad'nen,
„Komt tot Mij, Ik schenk u vree.
„Zijt ge moede, zuster, broeder,
„Rusten zult ge, ook bij strijd,
„Meer dan troosten kan een moeder,
„Is de troost, die Ik bereid.“

Nu ik in de laatste dagen
Van het stervend oude jaar,
Op een zorgenvol verleden,
En in donk're toekomst staar,
Nu ik denk aan droeve uren,
Aan zoo menig stille traan . . .
Weet ik, 'k zal het al verduren,
Want ik mag tot Jezus gaan.

Prijs naar goeddunken.

A. de Vries, Sneek.

Bron: Lbl KB Wouters 13007. Lied uit de 20e eeuw.

6. OUDEJAARSAVOND.

't Jaar heeft haast zijn loop volbracht;
't Afscheid klinkt ons tegen.
Ziet, een nieuwe tijdkring wacht, -
Met ellend' of zegen?
Niet geklaagd,
Niet gevraagd
Naar den andren morgen:
't Antwoord blijft verborgen.

Hoopt op God! gij hebt zijn trouw
Altoos ondervonden,
Ook in dagen, vol van rouw,
Ook in bange stonden.

Ja, Hij gaf

Steun en staf,

Laafnis, rust en zegen

Op uw pelgrimswegen.

Werpt uw zorgen nu op God!

Moedig voortgetogen!

Treft u soms een droevig lot,

't Heil daagt uit den Hoogen!

Hoopt en wacht!

Iedren nacht

Zult gij zien verdwijnen:

't Licht zal heerlijk schijnen.

Lbl KB Wouters 20043, *Zangbundel van de Vereeniging voor Fabriek-arbeidsters te Rotterdam*, Rotterdam: Wit & Zonen, lied 6, pagina 9.

JACOBA MOSSEL. 60. Oude Jaar. CATH. VAN R.

1. Oude jaar! o, laat ons rusten,
Omzien eer wij verder gaan;
't Nieuwe jaar word' niet begonnen
Eer we hebben stilgestaan.
Eer we in ernst ons zelve vroegen:
Deed ik waarlijk wat ik kon?
Ben ik wijzer, beter, vromer,
Dan toen 't jaar zijn loop begon?
2. God gaf ons Zijn zon en regen,
Gaf ons vreugde, gaf ons smart;
Maakten wij genot en lijden
Tot een zegen voor ons hart?
Oude jaar! de jaren vlieden,
En zij keeren nimmer weer:
Ieder jaar dan vind' ons verder,
Vind' ons beter, meer en meer?

Sagen, moppen en volkswijsheden over de nieuwjaarsdag

Een sage. Op een zomerse nieuwjaarsdag kwam de boerenknecht van het veld. Naast boerenknecht was hij 's avonds ook barbier en zette hij strikken bij het koepeltje. Dat is bij het kasteel. Hij keerde daarvan terug rond een uur of twaalf. Op een dag stond hij bij de overgang van het spoor en toen zag hij op drie plaatsen boven het water dat de mist begon te kringelen. Het vormde drie mistspiraalen die samen één wezen vormden. Het spook verdween in de richting van het kasteel.

12

Een mop. Jeremias de klapperman [nachtwaker] ging op nieuwjaarsdag bij de pastoor langs. De pastoor klaagde over de goddeloosheid in zijn gemeente, en hij wist niet wat hij moest doen. Antwoord: 'Wij doen eigenlijk hetzelfde werk: we schreeuwen onze keel aan stukken, de ontroerden horen het en de gerusten slapen erdoorheen.'

Nog een mop. Een pater preekt op nieuwjaarsdag en deelt nieuwjaarswensen uit. Hij spreekt de soldaten eerder toe dan de burgers, die daar boos om zijn. De pater denkt echter dat het Franse leger spoedig zal komen: als de burgers dan eerder klaarstaan om te vechten dan de soldaten, dan zal de pater hen volgend jaar eerder een goed nieuwjaar wensen. Voor de jonge vrouwen wenst hij vervolgens een prins. Er wordt gereageerd: we hebben al een prins als vorst. De pater reageert: deze prins heeft zijn dochter zo lang maagd gehouden, dat de huwelijkskandidaten inmiddels op haar afknappen. Niettemin wens ik jullie deze prins toe, want zelf weten jullie je maagdelijkheid niet te bewaken.

Een volkswijsheid. Als de man zijn geliefde op nieuwjaarsdag een mes geeft, zal de liefde tussen de twee bekoelen. Geeft de man een speld met een grote knop, dan zal de liefde aanwakkeren.

Een Drents volksverhaal over een niet zo gunstig vooruitzicht

Op oudejaarsavond kunnen de dieren spreken. Juist als de klok twaalf zal slaan vertellen ze elkaar allerlei geheimzinnige dingen. Menigeen, die nieuwsgierig was, probeerde om in die nacht te vernemen wat het vee elkaar vertelde en menigeen hoorde dan dingen, die hij liever niet had gehoord. Zo was er eens een nieuwsgierige boer, die op oudejaarsavond in zijn stal ging om te horen, wat de dieren elkaar vertelden.

Hij ging voorzichtig in een hoek staan en wachtte, tot de klok het middernachtelijk uur aanwees. Hij was er niet heel zeker van of het wel waar was, dat de dieren zouden spreken, maar zijn begeerte om te weten wat er 't volgend jaar gebeuren zou, was zo groot, dat hij de verzoeking niet had kunnen weerstaan en een plaatsje in de nabijheid van koe en paard zocht, om hun gesprek af te luisteren.

In gespannen aandacht volgde hij elk geluid en tot zijn grenzeloze verbazing klonk opeens de stem van zijn paard in de stille nacht. "Dat is alweer een jaar voorbij," hoorde hij z'n trouwe helper zeggen. "Ja," zei de koe, "het was een goed jaar. Het komende jaar is niet zo best." - "Nee, het benauwt mij erg," zuchtte het paard, "het benauwt mij erg." - "Mij ook," was het antwoord, "maar voor jou is het veel erger." - "Och, de boer was altijd zo goed voor mij en dan te denken, dat ik hem zelf wegbrengen moet." - "Dat is ook erg. En je ontkomt het niet." - "Nee," zuchtte het paard, "daar heb je gelijk in, dat ontkom ik niet. Maar 't is nog geen mei."

De klok sloeg twaalf en paard en koe stonden met hun kop omlaag even onnozel te kijken als toen de boer in zijn schuilhoek ging staan. Er waren maar enkele minuten verlopen en toch scheen het de boer toe, dat de hele wereld was veranderd en de zon nooit meer zou schijnen.

Toen hij de stal rondkeek, zag alles er precies eender uit als voor enkele minuten en voor hem was het alsof er jaren waren verlopen, die hem aan het eind van zijn leven hadden gebracht. Aan 't eind van z'n leven! Lag dat niet verborgen in de weinige woorden tussen de dieren gewisseld? Was dat niet de bedoeling, die er in hun spreken school? Hij ging langzaam door de schuur en zocht zijn legerstede op om te gaan slapen. Hoe hij zich ook keerde en wendde, hij kon de slaap niet vatten.

Zijn vrouw begreep niets van z'n onrust en vroeg hem naar de reden. Nors gaf hij haar te kennen, dat zij stil moest zijn. De dagen gingen traag voorbij en de boer zon op een middel om aan het noodlot dat hij voor zich zag, te ontkomen. Wat zijn vrouw ook deed om zijn geheim te doorgronden, het mocht haar niet gelukken om de reden van zijn zwaarmoedigheid te ontdekken.

(Emmy Wijnholds-Schuster (red.), *Witte Wieven. De meest bekende volksverhalen uit Drenthe*, Zuidwolde: Het Drentse Boek, 1997).

Een symbolisch verhaal over oud en nieuw uit Noorwegen

Het was de laatste dag van het jaar. Een dikke laag sneeuw lag over wegen en velden. Er was een kleine jongen onderweg; hij droeg nieuwe schoenen, en had een grijze das en een rode puntmuts. Hans heette hij. Op zijn rug droeg hij een kleine rugzak. Zijn moeder had daarin een kerstbrood en een driekoningenkaars gepakt. Ze had hem op het hart gedrukt zich goed te gedragen. Hans moest zijn grootmoeder en grootvader opzoeken. Hij moest vooral niet vergeten netjes te groeten en te bedanken en ze een vrolijk en gezegend nieuw jaar te wensen. Ja, daar zou hij aan denken.

De dagen in de winter zijn maar kort; de sneeuwwolken hingen zwaar in de lucht: en al spoedig vielen de sneeuwvlokken naar beneden, stil en dicht bij elkaar, zoals het dons van een dekbed. Toen Hans een stukje gelopen had, bedacht hij, dat hij een kortere weg kon nemen over een bospad.

De sneeuw viel in steeds grotere vlokken en tussen de bomen begon het al donker te worden. Voor Hans het wist, was het nacht geworden. De weg was dicht gesneeuwd; hij kon hem niet meer vinden. Had hij maar lucifers bij zich gehad, dan had hij de kaars kunnen aansteken en zo misschien via zijn voetsporen de weg weer terugvinden. Nu wist hij niets beters te doen, dan onder een boom te gaan zitten en te wachten tot de sterren en misschien zelfs de maan te voorschijn zouden komen.

Hoe lang hij daar gezeten had, wist alleen de duisternis. Hij was al bijna helemaal ingesneeuwd, toen hij plotseling in de verte een licht zag. Moeizaam stond Hans op en ging op het licht toe en na korte tijd stond hij voor een groot vuur. Nog nooit had hij een vuur zo helder zien branden. Om het vuur zaten twaalf grote mannen, die wijde mantels droegen.

Ze zaten daar stil en ernstig, bijna als koningen en staarden in de vlammen. Een enkele droeg een kroon van ijs op het hoofd of kronen van dennenappels; weer anderen hadden kransen van groene bladeren of korenaren. Hij die de oudste leek, hield een stok in zijn hand en pookte in het vuur, hij wendde langzaam het hoofd om en vroeg: 'Ken je ons?' - 'Dat dacht ik wel', antwoordde Hans. Want hij begreep dat de wijze mannen die hij hier zag, de twaalf maanden van het jaar moesten zijn. De oudste die de stok vast hield, dat was zeker december. Daarom droeg hij ook een donkere mantel.

'Vertel ons dan wie we zijn', moedigde de grijsaard hem aan terwijl hij het vuur aanwakkerde. En Hans zei het versje op dat zijn opa hem geleerd had.

*Geeft januari een sneeuwtapijt,
dan zijn we gauw de winter kwijt.*

*Is februari kil en nat,
hij brengt ons koren in het vat.*

*Nooit is maart zo zoet,
of 't sneeuwt op de boer zijn hoed.*

*Als april blaast op zijn horen,
Is 't goed voor hooi en koren.*

*Veel onweer in mei
dan zingt de boer joechei.*

*Juni meer droog dan nat,
vult met goede wijn het vat.*

*Wil september vruchten dragen,
dan in juli hitte om te klagen.*

*Geeft augustus zonneschijn,
zeker krijgen we goede wijn.*

*Septemberregen op het zaad
komt het boertje wel te staad.*

Oktober met groene blaas,

duidt een strenge winter aan.

*Als 't in november 's morgens broeit,
wis dat de storm dan 's avonds loeit.*

*December veranderlijk en zacht,
geeft een winter waar men om lacht.*

14

De grijsaard met de stok knikte goedkeurend. 'Omdat jij ons kent', sprak hij, 'kennen wij jou ook. Je bent precies op tijd gekomen, want in deze nacht waarin het oudejaar voorbij is kan jij ons helpen. Zie je hoe klein ons vuur geworden is? Let nu goed op wat er gebeurt, als ik de stok aan broeder januari reik. Kruip dan gauw onder zijn mantel, dan zul je zien hoe het nieuwe jaar uit de sterren neerdaalt. Haast je dan en bezorg ons nieuw vuur met je kaars, want weldra zal het oude vuur uitgaan.'

Toen de oude man dit gezegd had, klonk er in de lucht een geluid. Het was of machtige klokken luidden. Het geluid kwam van ver weg en van dicht bij. Het leek wel over alle landen en alle rijken op aarde te weerklinken. December richtte zich op, hief zijn stok op en riep met luide stem: 'Nu broeders, gaat de staf van hand tot hand. Terwijl de nieuwjaarsklokken klinken over het land. Zegen, God die in de hemelen troont, nu alles wat op aarde woont.'

Terwijl hij sprak was Hans onder de mantel van januari gekropen die hem omhulde als een grote witte nevel. Boven hem straalden en glinsterden de sterren en beneden hem bewogen de zaadjes en de kiemen in de aarde. Er kwam een klein volkje aangelopen; ze droegen lantaarns in de hand. 'Hier komen wij met het nieuwe jaar!' zeiden ze.

En werkelijk, toen Hans goed keek, zag hij dat alle wortels kleine gezichtjes hadden. Het leek wel of de aardmannetjes en de elfjes bruiloft vierden. Hans was zo verbaasd over dit alles, dat hij bijna zijn opdracht vergat. Maar toen zag hij dat zijn eigen driekoningenkaars al brandde. Eén van de aardmannetjes had hem aangestoken. Hans hield zijn hand voor de kaarsvlam om hem te beschermen en sloop onder de mantel van januari vandaan. Van het vuur was nog slechts een klein beetje gloed over. Nu reikte december de staf aan zijn broeder januari. Deze nam het licht dat Hans in de hand hield en stak daarmee het nieuwe vuur aan. De vlammen sloegen hoog op, het licht was zo overweldigend dat Hans zijn handen beschermend voor zijn ogen moest houden.

Toen hij weer opkeek, was het vuur er niet meer en de twaalf maanden waren ook verdwenen. Maar de hemel was opgeklaard en boven de boomtoppen stond een volle ronde maan. Hans stond op en ging weer op weg. In het maanlicht was het makkelijk de sporen in de sneeuw te volgen tot aan de weg; en daar was het huis van zijn grootouders al. In het donker was hij het voorbij gelopen.

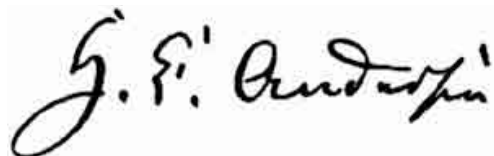
'Gelukkig nieuwjaar' wenste Hans, toen hij over de drempel de warme kamer binnenging. De oude mensen waren verbaasd en verheugd hem te zien, want grootvader wilde juist het bos in gaan om Hans te zoeken. Grootmoeder maakte op de kachel warme melk met kandij, maar Hans was zo moe dat hij nauwelijks kon drinken. 'Laten we hem liever in bed stoppen', meende grootmoeder. 'Het kerstbrood is geloof ik nog wel heel', mompelde Hans, 'maar de driekoningenkaars is al bijna op, want daarmee heb ik nieuw vuur voor de twaalf maanden gehaald.' Daarop viel hij in een diepe slaap.

(Ineke Verschuren (red.), *Een ster over de grens. Verhalen voor Advent, Kerstmis en Driekoningen*, Zeist: Christofoor).

Hans Christian Andersen - Het verhaal van het jaar

Het was winter, een vreselijke sneeuwstorm was het; de sneeuw stooft wervelend door straten en stegen; de ruiten waren van buiten met sneeuw beplakt, de sneeuw viel in hopen van de daken en de mensen hadden zo'n vaart, ze renden, ze holden, ze vlogen tegen elkaar op en paktten elkaar dan even beet, om houvast te hebben. Rijtuig en paarden leken wel gepoederd, de lakeien stonden met hun rug naar het rijtuig en reden met de wind in de rug.

De voetganger bleef in de beschutting van het rijtuig, dat maar langzaam vooruitkwam in de diepe sneeuw; en toen de sneeuwstorm eindelijk ging liggen en er een smal paadje langs de huizen ontstond, bleven de mensen daar staan, als ze elkaar tegenkwamen. Niemand had zin om de eerste stap in de diepe sneeuw te nemen om de ander voorbij te laten. Zwijgend bleven ze staan, om ten slotte, als na een stilzwijgende afspraak, ieder één been prijs te geven en in die sneeuw hoop te

laten zakken. Maar 's avonds was het rustig. De hemel zag eruit alsof hij geveegd was en hoger en doorschijnender was gemaakt, de sterren leken splinternieuw en sommige waren heel blauw en heel helder, en het vroom dat het kraakte. De bovenste laag sneeuw was dan wel sterk genoeg om 's ochtends de mussen te dragen; ze hipten in het rond waar de sneeuw geruimd was, maar veel eten was er niet te vinden en ze hadden het behoorlijk koud.

'Piep!' zei de een tegen de ander. 'Dat noemen ze het nieuwe jaar! Het is veel erger dan het oude, dat hadden we net zo goed kunnen houden. Ik ben niet tevreden en daar heb ik mijn redenen voor!'

'De mensen hebben dat nieuwe jaar met knallen binnengehaald,' zei een klein, kleumend musje, 'ze hadden knalpotten en ze waren buiten zichzelf van vreugde dat het oudejaar nu vertrok en daar was ik ook blij om, want ik verwachtte dat we nu warme dagen zouden krijgen. Maar daar is niets van terechtgekomen; het vriest veel strenger dan eerst. De mensen hebben zich in de tijdrekening vergist.'

'Zeker,' zei een derde, een oude met een witte kuif. 'Ze hebben iets, dat noemen ze de almanak, dat is hun eigen uitvinding en nu moet alles volgens de almanak verlopen, maar dat gebeurt niet. Als het voorjaar komt, dan begint het jaar, dat is de gang van de natuur en daar reken ik naar.'

'Maar wanneer komt het voorjaar?' vroegen de andere.

'Dat komt als de ooievaar komt, maar hij is onberekenbaar en hier in de stad weet niemand daar iets van. Dat weten ze op het platteland beter; zullen we daar gaan wachten?

Daar ben je dichter bij de lente.'

'Alles goed en wel,' zei er eentje, die een hele poos had lopen piepen zonder eigenlijk iets te zeggen. 'Ik ben in de stad van gemakken voorzien die ik op het platteland zal gaan missen. Er is hier een mensenfamilie met een binnenplaats, die heel verstandig een stuk of drie bloempotten aan de muur heeft opgehangen, met de grote opening naar binnen en de kleine naar buiten; dat gaatje is net groot genoeg om in en uit te vliegen. Daar hebben ik en mijn man ons nestje en daar zijn al onze kinderen uitgevlogen. Die mensenfamilie heeft dat natuurlijk zo gearrangeerd omdat ze het leuk vinden om naar ons te kijken, anders hadden ze het vast niet gedaan. Ze strooien broodkruimels, ook voor hun plezier, maar wij hebben voedsel, het is net of er voor je wordt gezorgd. Daarom denk ik dat ik en mijn man blijven. Hoewel we niet tevreden zijn - maar we blijven.' 'En wij vliegen naar het platteland, om te zien of het geen voorjaar wordt!' En toen vlogen ze weg.

Het was echt winter op het platteland; het vroom er nog een paar graden meer dan in de stad. De snijdende wind blies over de met sneeuw bedekte velden. De boer zat met grote wanten aan in zijn slee en hij sloeg met zijn armen om de kou te verdrijven; zijn zweep lag in zijn schoot. De magere paarden renden dat de damp ervan af sloeg, de sneeuw kraakte en de mussen hipten in de wagensporen en hadden het koud. 'Piep, wanneer komt de lente? Het duurt zo lang!'

'Zo lang!' klonk het over de velden van de hoogste, met sneeuw bedekte heuvel. Het zou de echo kunnen zijn, maar het konden ook de woorden zijn van die vreemde oude man, die daar in weer en wind boven op een sneeuwhoop zat. Hij was helemaal wit, als een boer in een witte kiel van fries, met lang, wit haar en een witte baard, heel bleek en met grote, heldere ogen.

'Wie is die oude man?' vroegen de mussen.

'Dat weet ik!' zei een oude raaf, die op een paaltje zat. Omdat hij wel moest erkennen dat we voor God allemaal vogeltjes zijn, verwaardigde hij zich de mussen uitleg te geven. 'Ik weet wie die oude man is. Het is de winter, de oude man van het vorige jaar. Die is niet dood, zoals de almanak beweert, hij is de voogd van de nieuwe prins lente, die op komst is. Ja, de winter regeert. Huh, het kraakt zeker wel in jullie, kleintjes?' 'Zei ik het niet?' zei de kleinste. 'Die almanak is maar een mensenverzinsel, die is niet aan de natuur aangepast. Dat hadden ze aan ons moeten overlaten, wij zijn fijner gebouwd.' Er ging een week voorbij, er gingen er bijna twee voorbij.

Het bos was zwart, het bevroren ven lag erbij als gestold lood. De wolken - maar het waren geen wolken, het waren vochtige, ijzige nevels die over het land hingen; grote, zwarte kraaien vlogen in zwermen, zonder gekrijs. Het leek wel of alles sliep. Daar gleed een zonnestraaltje over het ven en dat glansde als gesmolten tin. De sneeuwlaag op het veld en op de heuvel glinsterde niet meer zo, maar de witte gedaante, de winter zelf zat daar maar met zijn blik naar het zuiden gewend; hij merkte helemaal niet dat het sneeuwdek als het ware in de grond zakte, dat er hier en daar een klein plekje grasgroen te voorschijn piepte en dat er ineens heel veel mussen waren.

'Wiedewiet, wiedewiet, komt nu de lente?'

'De lente!' klonk het over veld en wei en door de donkerbruine bossen, waar het mos fris groen op de stammen glom. Door de lucht kwamen, uit het zuiden, de eerste twee ooievaars aangevlogen. Ze hadden ieder een lief kindje op hun rug, een jongen en een meisje. Ze kusten de

grond ter begroeting en waar ze hun voetjes neerzetten, kwamen er witte bloemen onder de sneeuw vandaan. Hand in hand liepen ze op de oude ijsman, de winter, af, vleiden zich ter begroeting aan zijn borst en op hetzelfde moment waren ze verdwenen, en met hen het hele landschap; een dikke, witte mist, dicht en zwaar, omhulde alles. Even later kwam er weer lucht - de winter vloog weg, met sterke windvlagen kwam hij de mist verjagen, de zon scheen lekker warm - de winter zelf was verdwenen, de lieve kinderen van de lente zaten op de troon van het jaar. 'Dat noem ik nieuwjaar!' zeiden de mussen. 'Nu worden we weer in onze rechten hersteld en krijgen we schadevergoeding voor die strenge winter!'

Waarheen de twee kinderen zich ook wendden, ontbotten er aan struiken en bomen groene knoppen, werd het gras hoger en de gezaaide akker steeds lieflijker en groener. Het kleine meisje strooide bloemen in het rond; ze had ze in overvloed in haar rokje. Ze leken daar te groeien, het bleef vol, hoe vlijtig ze ook strooide - in haar ijver schudde ze een hele sneeuwbus van bloemen over de appel- en perzikkbomen, zodat die volop in bloei stonden, nog vóór ze groene bladeren hadden. Ze klapte in haar handen en het jongetje klapte mee en er kwamen vogeltjes te voorschijn, je wist niet waarvandaan, en allemaal kwetterden ze en zongen:

De lente is gekomen!

Het was prachtig om te zien. Menig oud moedertje kwam in haar deur in de zon staan en rilde even, keek naar de gele bloemen die op het weiland prijken, net als in haar jonge jaren. De wereld werd weer jong. 'Wat is het vandaag heerlijk buiten!' zei ze.

Het bos was nog bruin-groen, knop aan knop, maar het lievevrouwebedstro was uitgekomen, heel fris en geurig, er waren viooltjes bij de vleet, anemoontjes, primula's en sleutelbloemen. In ieder grassprietje zat kracht, het was echt een prachtig tapijt om op te zitten, en daar zat het jonge paar van de lente eikaars hand vast te houden. Ze zongen en lachten en groeiden steeds meer. Er viel een zacht regentje uit de hemel. Ze merkten het niet, de regendruppels en de tranen van vreugde werden één. Bruid en bruidegom kusten elkaar en op dat moment ontsprong het bos. Toen de zon opkwam, waren alle bossen groen! Hand in hand liep het bruidspaar onder het frisse, afhangende dak van bladeren, waar alleen de stralen van de zon en de slagschaduw afwisseling gaven in het groen. De fijne blaadjes bezaten een maagdelijke zuiverheid en een verfrissende geur. Helder en levendig ruisten rivier en beek tussen de fluweelgroene biezen en over de veelkleurige stenen. 'Eeuwig en altijd is het en blijft het!' zei de hele natuur. En de koekoek zong en de leeuwerik sloeg, het was heerlijke lente. Maar de wilgen hadden hun bloemen nog willen aangedaan, die waren zo ijselijk voorzichtig, en dat is vervelend!

Zo gingen er dagen en weken voorbij, de warmte sloeg als het ware neer. Golven van hete lucht gingen door het koren, dat steeds geler werd. De witte lotus van het noorden op de bosvennen spreidde haar grote, groene bladeren uit over de waterspiegel en de vissen zochten er beschutting onder. En in de lichte van het bos, waar de zon op de boerenhuisjes brandde en de uitgekomen rozen stookte, waar de kersebomen volhingen met sappige, zwarte, bijna zonwarme vruchten, zat de mooie vrouw van de zomer, dezelfde die we als kind en als bruid hebben gezien; en ze keek naar de opstijgende, donkere wolken, die zich als golven, als bergen, donkerblauw, zwaar, steeds hoger verhieven. Ze kwamen van drie kanten; als een versteende, omgekeerde zee zonken ze steeds dieper naar het bos, waar alles als door toverkracht verstilde. Ieder zuchtje wind was gaan liggen, iedere vogel zweeg; er was ernst en verwachting in de natuur, maar op de wegen en paden haastten mensen in rijtuigen, te paard en te voet zich om onder dak te komen. - Toen kwam er ineens een licht alsof de zon doorbrak, glanzend, verblindend en alles verzegend; meteen daarop, na een rollende donderslag, werd het weer donker. Het water stortte in stromen neer; het werd nacht en het werd dag, er was stilte en er was geraas. De jonge rietstengels in het veen bewogen hun bruine pluimen in lange golven, de takken in het bos waren in nevels van water gehuld, duisternis kwam en ging, stilte kwam en ging. Gras en koren lagen neergeslagen, als weggespoeld, alsof ze nooit meer overeind zouden komen. - Opeens viel de regen weer in afzonderlijke regendruppels, de zon scheen en op strootjes en blaadjes glansden waterdruppels als parels, de vogels zongen, de vissen sprongen op uit het rivierwater, de muggen dansten en op de rots in het zoute, schuimende zeewater zat de zomer zelf, een krachtig gebouwde man, met gespierde ledematen, en met drijfmaten haren. Verjongd door het verfrissende bad zat hij in de warme zon. De hele natuur om hem heen was verjongd, alles stond er weelderig, krachtig en mooi bij. Het was zomer, heerlijke, warme zomer.

Lieflijk en zoet was de geur die opsteeg uit het weelderige klaverveld. De bijen zoemden om de oude plaats waar vroeger recht werd gesproken; de braamran ken slingerden zich rond de altaarsteen, die, gewassen door de regen, in het zonlicht glansde. Daar vloog de bijenkoningin met haar zwerm naar toe, daar verborgen ze was en honing. Niemand zag het, alleen de zomer en zijn sterke vrouw. Voor hem was de altaartafel gedekt met de offergaven van de natuur. De avondhemel

straalde als goud, geen kerkkoepel is zo kostbaar, en de maan scheen door avondrood en morgenrood.

Het was zomer.

Er gingen dagen en weken voorbij. De glimmende zeisen van de maaiers blonken in de korenvelden, de takken van de appelboom bogen door onder hun rode en gele vruchten; de hop geurde heerlijk en zat vol dikke knoppen, en onder de hazelaars, waaraan de noten in zware trossen hingen, rustten man en vrouw, de zomer met zijn ernstige vrouw. 'Wat een rijkdom!' zei ze. 'Overal zegen, huiselijkheid en goedheid. Maar toch - ik weet het niet, ik verlang naar rust, kalmte, ik weet er zelf het goede woord niet voor! Ze ploegen alweer op het veld. De mensen willen steeds meer! Kijk, de ooievaars vliegen in troepen op een afstand achter de ploeg aan; de vogels uit Egypte, die ons op hun rug hebben meegebracht! Weet je nog hoe we als kinderen in de landen van het noorden aankwamen? Bloemen hebben we meegebracht, rijke zonneschijn en groene bossen. Daar is de wind nu niet zo aardig voor geweest, ze worden bruin en donker, net als de bomen in het zuiden, maar ze hebben geen gouden vruchten zoals de bomen in het zuiden!' 'Die krijg je ook te zien,' zei de zomer. 'Verheug je er maar vast op!'

En hij hief zijn arm op en de bladeren van het bos werden rood en goud gekleurd, alle bossen vertoonden een kleurenpracht. De rozenhaag glansde van de vuurrode rozebottels, de vliertakken zaten vol zware, zwarte bessen, de wilde kastanjes vielen rijp uit hun donkergroene bast en in het bos bloeiden de viooltjes voor de tweede keer.

Maar de koningin van het jaar werd steeds stiller en bleker. 'Er is een koude wind,' zei ze, 'de nacht heeft koude nevels! Ik verlang naar... het land van mijn jeugd!'

Ze zag de ooievaars wegvliegen, één voor één, en ze strekte haar handen naar ze uit. Ze keek naar de nesten die leeg stonden. In een ervan groeide een korenbloem met zijn lange stengel en in een ander de gele wilde radijs, alsof het nestje er alleen was om ze te beschermen, als een hekje.

De mussen gingen erheen.

'Piep, waar zijn meneer en mevrouw gebleven? Die houden zeker niet van wind en toen zijn ze uit het land vertrokken. Goede reis!'

De bladeren in het bos werden steeds geler. Blad na blad viel, de najaarsstormen woeien, het was laat in de herfst. Op de gele bladeren lag de koningin van het jaar met zachte blik naar de fonkelende ster te kijken en haar man stond naast haar. Er ging een windvlaag door de bladeren - hij ging weer liggen en toen was zij weg, maar er vloog een vlinder, de laatste van het jaar, door de koude lucht.

De vochtige nevels kwamen eraan, de ijzige wind en de donkere, lange nachten. De vorst van het jaar stond daar met sneeuw witte haren, maar dat wist hij zelf niet, hij dacht dat het door de sneeuwvlokken kwam, die uit de wolken vielen. Er lag een dun laagje sneeuw op de groene velden.

De kerkklokken luidden Kerstmis in. 'De geboorteklokken luiden!' zei de vorst van het jaar. 'Weldra wordt het nieuwe koninklijk paar geboren en dan krijg ik rust, zoals mijn vrouw. In de blinkende sterren te mogen rusten!' In het frisse groene dennenbos stond de kerstengel de jonge bomen die mee mochten naar het feest, in te wijden. 'Vreugde in de huizen en onder de groene takken!' zei de oude vorst van het jaar. In de laatste weken was hij sneeuw wit geworden van ouderdom. 'Mijn tijd is gekomen, het jonge paar van het jaar wordt nu van kroon en scepter voorzien.'

'Maar de macht ligt nog bij jou!' zei de kerstengel. 'De macht en niet de rust. Laat de sneeuw het jonge zaad op de akker nog even warmen, leer te verdragen dat een ander gehuldigd wordt en jij toch de heerser bent, leer vergeten te zijn en toch te leven. Het uur van je bevrijding komt, als de lente komt.' 'Wanneer komt de lente?' vroeg de winter.

'Die komt als de ooievaar komt.' Met witte lokken en een sneeuw witte baard zat de ijskoude winter, oud en gebogen, maar sterk als de winterstorm en het ijs, hoog in de sneeuw op de heuvel naar het zuiden te kijken, zoals de winter vóór hem had zitten uitkijken. Het ijs kraakte en de sneeuw kraakte, de schaatser zwierden over de glanzende meren; raven en kraaien zagen er goed uit tegen die witte achtergrond, geen windje roerde zich. In de stille lucht balde de winter zijn vuisten en het ijs werd metersdik tussen de landen.

Toen kwamen de mussen uit de stad weer vragen: 'Wie is die oude man daar?' En de raaf zat er weer, of een zoon van hem, wat op hetzelfde neerkomt, en die zei: 'Het is de winter, die oude man van vorig jaar. Hij is niet dood, zoals de almanak zegt, maar hij is de voorgd van de lente die eraan komt.' 'Wanneer komt de lente?' vroegen de mussen. 'Want dan krijgen we een betere tijd en een betere regering. Die oude deugt niet!'

In gedachten verzonken knikte de winter naar het zwarte bos zonder bladeren, waar iedere boom de mooie vorm en de kromming van zijn takken liet zien; en tijdens zijn winterslaap zonken de ijzige nevels uit de wolken. De vorst droomde van zijn jeugd en van zijn volwassen jaren, en in de dageraad was het hele bos mooi van de rijm, dat was de zomerdroom van de winter. De zon liet de rijm weer van de takken vallen. 'Wanneer komt de lente?' vroegen de mussen.

'De lente!' klonk het als een echo van de heuvels waar de sneeuw lag. De zon scheen steeds warmer, de sneeuw smolt, de vogels kwetterden: 'Het wordt lente!' Hoog door de lucht kwam de eerste ooievaar aanvliegen, gevolgd door de tweede. Er zat een lief kindje op hun rug en ze daalden neer op het open veld, ze kusten de grond en ze kusten de oude, zwijgzame man, en hij verdween, als Mozes op de berg, gedragen door de mist. Het verhaal van het jaar was uit. 'Heel juist!' zeiden de mussen. 'En het is ook heel mooi, maar het gaat niet volgens de almanak en dan is het mis!'

(Hans Christian Andersen - *Sprookjes en verhalen*, opnieuw uit het Deens vertaald door Dr. Annelies van Hees. Rotterdam: Uitgeverij Lemniscaat, 1997).

Oud' Jaar is heen,
en 't Nieuwe weer verscheenen.
Al zoo veel tijds van 't leven
nu verdweenen ⁹

© L. den Besten,
Zevenaar, 28 december 2010.

---

⁹ Hendrik Uilenbroek, *Hendrik Uilenbroeks Cristelyke Gezangen. Wederom overgezien, verbeterd, met verscheydene Nieuwe vermeerderd, en op Muzyknooten gestelt*. Den Dertienden Druk. Met een vervolg, of tweede Deel, 't welk op nieuws met twee Gezangen is vermeerderd [...] aangenaamheyt in uw herte., Amsterdam: Weduwe Gysbert de Groot, 1713.